

Krzysztof Polek

Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Kraków

MAŁOPOLSKA I WĘGRY W CZASACH KINGI

I. MAŁOPOLSKA W XIII WIEKU

W dziejach Małopolski w XIII w. należy odnotować takie wydarzenia jak walka o tron krakowski po śmierci Leszka Białego, najazdy Mongołów oraz udział Bolesława Wstydliwego w węgiersko-czeskich zmaganiach o spadek po Babenbergach. Pomimo odmiennej sytuacji politycznej, w jakiej znalazły się dzielnicę krakowska i królestwo węgierskie w interesującym nas okresie, dwa ostatnie z wymienionych wyżej wydarzeń jak również zaangażowanie w sprawy Rusi halickiej zdecydowały o ich współdziałaniu. Dodatkowym powodem był splot niekorzystnych czynników wewnętrznych, powodujący konieczność szukania poparcia ze strony silnego partnera.

Wydarzeniem kształtującym losy Małopolski w 2. ćwierci XIII w. była walka o tron krakowski po śmierci Leszka Białego, do której doszło – w tragicznych okolicznościach – w listopadzie 1227 r. podczas spotkania książąt w Gąsawie.¹ W zaistniałej sytuacji najpilniejszą sprawą dla Grzymisławy, wdowy po zamordowanym księciu, stało się zapewnienie praw do tronu synowi – Bolesławowi. Licząc na poparcie ze strony możliwych rodów małopolskich, księżna objęła regencję. Niebawem jednak sytuacja uległa skomplikowaniu, gdy o rolę opiekunów małoletniego Bolesława zaczęli upominać się książęta z innych dzielnic. Wśród nich największe szanse miał Władysław Laskonogi, któremu Leszek Biały powierzył troskę o swego następcę. Jednakże wobec niepewnej sytuacji w Wielkopolsce z powodu konfliktu z synem Odoną – Władysławem, Laskonogi nie mógł aktywnie działać na terenie Małopolski. W tej sytuacji rosły szanse Konrada mazowieckiego, który wkrótce po tragedii gąsawskiej przystąpił do realizacji swych ambitnych planów. Ich celem było opanowanie tronu krakowskiego. Z powodu zagrożenia

---

¹ *Kronika wielkopolska*, przekł. K. Abgarowicz, wstęp i komen. B. Kürbisówna, Warszawa 1965, c. 60, s. 205-206; B. Zientara, *Henryk Brodaty i jego czasy*, Warszawa 1975, s. 233-238; G. Labuda, *Śmierć Leszka Białego (1227)*, RHis 61:1995, s. 7-35.

najazdem ze strony Prusów wysłał księżę swego najstarszego syna Kazimierza do Krakowa, by reprezentował ojca w staraniach o rządy w dzielnicy Leszka Białego.²

Niemalą wpływ na objęcie przez jednego z kandydatów władzy w nadwiślańskim grodzie miała księżna Grzymisława,³ bardzo energicznie dążąca do tego, by zagwarantować synowi objęcie w przyszłości tronu krakowskiego. Jej sprzymierzeńcami było duchowieństwo i możni świeccy, których wpływ na rządy w dzielnicy senioralnej od czasu Kazimierza Sprawiedliwego stawał się coraz bardziej znaczący. By nie dopuścić do przejęcia opieki nad Bolesławem przez Konrada mazowieckiego, możni – mając poparcie księżnej Grzymisławy – porozumieli się z Władysławem Laskonogim. Kandydatura ta zyskała akceptację możnowładztwa małopolskiego na zjeździe w Cieni (1228), na którym Laskonogi zagwarantował przekazanie w przyszłości tronu krakowskiego Bolesławowi i potwierdził dotychczasowe przywileje. Układ ten, jak słusznie zauważył B. Zientara, umacniał „zasadę elekcyjności tronu krakowskiego”⁴ Wkrótce też uległa poprawie pozycja Władysława Laskonogiego w Wielkopolsce w rywalizacji z Odonicem. Grzymisława zrzekła się rządów w Krakowie i wraz z synkiem przeniosła się do Sandomierza. Zdaniem historyków rządy Laskonogiego w Krakowie były nominalne, a częste zmiany sytuacji w Wielkopolsce nie pozwalały księciu na zbytne zaangażowanie się w sprawy dzielnicy Leszka Białego.⁵ Nadal też nad dalszymi losami księżnej i Bolesława wisiała groźba ze strony Konrada mazowieckiego, który bynajmniej nie rezygnował z próby opanowania Krakowa.

W zaistniałej sytuacji najbardziej odpowiednim kandydatem, gwarantującym dotrzymanie umowy był Henryk Brodaty. W celu powstrzymania najazdów księcia mazowieckiego na Małopolskę, ufortyfikował Henryk Skalę, broniącą od strony północnej dostępu do Krakowa. Cennym sprzymierzeńcem dla Brodatego był księżę Opola Kazimierz, którego posiadłości zapewniały komunikację pomiędzy Śląskiem a Małopolską. Podjęte przygotowania okazały się wkrótce przydatne, albowiem jeszcze latem 1228 r. doszło do wojny z Konradem, a jej przebieg nie był dla księcia mazowieckiego pomyslny. Najpierw oddziały jego poniosły porażkę pod Skalą, a następnie w rejonie Międzyborza, gdzie wycofujące się wojska podjęły próbę powstrzy-

² B. Włodarski, *Polska i Ruś 1194-1340*, Warszawa 1966, s. 95-96; B. Zientara, *Henryk Brodaty*, s. 238-239; Ł. Okulicz-Kozaryn, *Dzieje Prusów*, Warszawa 1997, s. 266.

³ J. Wyrozumski, *Grzymisława*, PSB 9: 1960-1961, s. 122-123.

⁴ B. Zientara, *Henryk Brodaty*, s. 241

⁵ Tamże, s. 242; M. Przybył, *Władysław Laskonogi*, Poznań 1998, s. 151; o udziale książąt śląskich w walkę o Kraków w latach 30-tych XIII w. zob. R. Grodecki, *Dzieje polityczne Śląska do roku 1290*, [w:] *Historia Śląska. Od najdawniejszych czasów do roku 1400*, t. 1, pod red. S. Kutrzeby, Kraków 1933, s. 206-225.

mania napierających oddziałów Henryka. W rezultacie porażek Konrad zmuszony był wycofać się na teren Mazowsza.

W 1229 r. Henryk I zwołał do Spytkowic wiec, na którym miały zostać podjęte decyzje dotyczące zabezpieczenia dzielnicy przez napadami Mazowszan i ich sprzymierzeńców. Tam został książę napadnięty przez stronników Konrada i uprowadzony do Płocka. Na dokumentach wystawionych przez Konrada w omawianym okresie nie posługuje się on tytułem księcia krakowskiego. Na tej podstawie historycy przypuszczają, że władca ten nie opanował wówczas Krakowa, a za sprawującego rządu w Małopolsce uznać należy Władysława Laskonogiego.⁶ Konrad mazowiecki zdołał jednak wzmocnić swą pozycję, zajmując ziemię łączycką i sieradzką, a w sandomierskim osadził swego młodszego syna Bolesława. Powrót z wygnania Pakosława i Mściwoja – wiernych stronników Grzymisławy – historycy łączą z dążeniem Konrada do poprawy stosunków z tamtejszymi wpływowymi rodami możnowładczymi. Przygotowując się do dalszej akcji na terenie Małopolski, wykorzystał Konrad ponowny wybuch walk pomiędzy Laskonogim a Odonicem i wspólnie z książętami – Danielem halickim i Wasylkiem zorganizował najazd na Wielkopolskę. Potwierdza to przekaz *Latopisu hipackiego* pod rokiem 1229.⁷ Celem uderzenia był gród kaliski, będący miejscem oparcia księcia Władysława, lecz pomimo przeciągającego się oblężenia nie udało się go zdobyć. W rezultacie poza zniszczeniem okolicznych miejscowości i wypadem na teren Śląska, wyprawa nie przyniosła pokładanych w niej nadziei. W wyniku zawartego porozumienia wojska ruskie po otrzymaniu okupu poniechały dalszych działań i wycofały się. Do porażki planów Konrada w zasadniczym stopniu przyczynili się – według opinii B. Włodarskiego⁸ – możni sandomierscy, towarzyszący Konradowi w najeździe, którzy podczas walk o Kalisz mieli nakłonić Daniela, by poniechał oblężenia grodu. Wystąpili też jako negocjatorzy podczas omawiania warunków zawieszenia broni. Stąd, kiedy książę mazowiecki opanował ziemię sandomierską, zarówno Pakosław, jak i Mściśław doznali rewanzu z jego strony, znajdując schronienie na dworze Romanowiczów. Ich powrót nastąpił dopiero w 1230 r.

Z powodu braku relacji źródłowych nie wiadomo, czy wygnany przez Odonica z dzielnicy gnieźnieńskiej Laskonogi udał się do Krakowa, czy też

⁶ Z. Kozłowska-Budkowa, *Przyczynki do krytyki dokumentów śląskich z pierwszej połowy XIII wieku*, [w:] *Studia z historii gospodarczej poświęcone F. Bujakowi*, Lwów 1931, s. 14-15; R. Grodecki, *Dzieje polityczne Śląska do roku 1290*, s. 207; B. Zientara, *Henryk Brodaty*, s. 242; M. Przybył, *Władysław Laskonogi*, s. 150-152.

⁷ *Latopis hipacki*, R. 6737, [w:] *Połnoje sobranije russkich letopisiej*, t. 2, St. Petersburg 1908, s. 754-758.

⁸ B. Włodarski, *Polka i Ruś*, s. 102-103; tenże, *Polityczne plany Konrada I mazowieckiego*, RTNT 76: 1971, z. 1, s. 32; zob. także B. Zientara, *Henryk Brodaty*, s. 260-261; J. Bieniak, *Pakosław Starszy*, PSB 25: 1980, s. 38-40; tenże, *Pakosław Młodszy*, tamże, s. 42.

nowym punktem jego oparcia została dzielnica Śląska (Racibórz). Przeważa opinia, że w ziemi krakowskiej nadal książę utrzymał swe wpływy, a jego sprzymierzeńcami byli Gryfici.⁹ Natomiast naturalnym sprzymierzeńcem starego księcia był Henryk I Brodaty.

Dzięki inicjatywie żony, księżnej Jadwigi, Henryk został zwolniony przez Konrada z niewoli, jednak za cenę złożenia przysięgi, że poniecha starań o tron krakowski. Dużym sukcesem księcia śląskiego było w 1230 r. uzyskanie prawa opiekuna synów Kazimierza opolskiego, a dzięki poparciu możnowładztwa umocnił swe wpływy w sąsiadującej z Małopolską dzielnicy. Przy pomocy Henryka I mógł Laskonogi podjąć na wiosnę 1231 r. wyprawę na teren Wielkopolski, by odzyskać utracone ziemie. Pomimo przychylności możnych nie udało się jednak opanować Gniezna, a groźba odsieczy zorganizowanej przez Odonica skłoniła Władysława do wycofania się na Śląsk. Tam w Środzie Śląskiej w sierpniu 1231 r. książę zmarł,¹⁰ a na mocy testamentu przekazał swe dziedzictwo Henrykowi Brodatemu i jego następcy – Henrykowi II Pobożnemu.

Wkrótce rywalizacja o tron krakowski rozpoczęła się na nowo. Pomimo dotychczasowych niepowodzeń podjął Konrad mazowiecki wyprawę do ziemi krakowskiej, wykorzystując jako bazę wypadową zajętą uprzednio ziemię sandomierską. I tym razem wojskom księcia nie udało się opanować Skały brońskiej dostępu do nadwiślańskiego grodu. Jesienią 1231 r. Konrad zmuszony był do przerwania oblężenia i powrotu na Mazowsze.

Dopiero w roku następnym uzyskał Henryk I znaczną przewagę nad swym rywalem. Obok postępów militarnych równie ważne okazało się udzielone księciu śląskiemu poparcie ze strony Grzymisławy i możnowładztwa ziemi sandomierskiej, w wyniku czego uzyskał on uznanie swych praw do rządów w ziemi krakowskiej i sandomierskiej, w której osadził małego Bolesława. Opieka Henryka Brodatego miała zabezpieczyć Grzymisławę i dziecko przed ambitnymi planami Konrada mazowieckiego.¹¹

Mniej powodzenia miał Henryk na terenie Wielkopolski, a trudności i konieczność walki z Odonicem stworzyły dogodną sytuację kolejnej intrydze ze strony Konrada. Korzystając z nieobecności księcia śląskiego, uwięził on Grzymisławę i Bolesława, przetrzymując ich w Czersku, a następnie prze-

⁹ O wygnaniu Władysława Laskonogiego zob. *Kronika wielkopolska*, c. 63, s. 211; B. Włodarski, *Polityczne plany Konrada I mazowieckiego*, s. 32, przyp. 176; B. Zientara, *Henryk Brodaty*, s. 247-248; M. Przybył, *Władysław Laskonogi*, s. 154.

¹⁰ O. Balzer, *Genealogia Piastów*, Kraków 1895, s. 203-205 ustalił datę zgonu księcia na 3 XI 1231; okoliczności zgonu księcia podał K. Jasiński, *Uzupelnienia do genealogii Piastów*, SZ 5: 1960, s. 96-97; zaakceptował je B. Zientara, *Władysław Laskonogi*, [w:] *Poczet królów i książąt polskich*, pod red. A. Garlickiego, Warszawa 1980, s. 154; M. Przybył, *Władysław Laskonogi*, s. 156-162.

¹¹ R. Grodecki, *Dzieje polityczne Śląska do roku 1290*, s. 212-221.

wiół do Sieciechowa. Dzięki akcji podjętej przez Klemensa z Ruszczy,¹² przedstawiciela możnego rodu Gryfitów, księżna i syn odzyskali wolność. Nadal jednak Konrad mazowiecki pozostawał groźnym przeciwnikiem, na co wskazywał zorganizowany przez niego najazd na ziemię krakowską w 1234 r. W obawie o własne bezpieczeństwo Grzymisława i Bolesław zdecydowali się przyjąć pomoc od Henryka I Brodatego. Z jego inicjatywy zostali przeniesieni do bardziej bezpiecznej Skąty, której nie udało się zdobyć wojskom mazowieckiego księcia. Poparcie Grzymisławy było ważnym atutem dla Henryka I w jego staraniach o umocnienie wpływów na terenie Małopolski.

Jesienią 1233 r. spotkał się Henryk I z Konradem na zjeździe w Chełmie, zorganizowanym z inicjatywy arcybiskupa Pełki. W wyniku zawartego porozumienia większą część ziemi sandomierskiej odzyskał Bolesław.¹³ Udział w rokowaniach przedstawiciela duchowieństwa jako gwaranta dotrzymania ugody zwłaszcza przez Konrada (układ w Luchani w 1234 r.) wskazuje, że zarówno Henryk I, jak i Grzymisława nie dowierzali władcy Mazowsza.

Dalsze używanie przez Konrada tytułu księcia sandomierskiego dobitnie ukazują, że zawarta ugoda była tylko taktycznym wybiegiem przed następnymi działaniami.¹⁴ Przewidywalnie wobec pogorszenia swych stosunków z Romanowiczami, mazowiecki władca zmuszony był do szukania kompromisu. Tak zapewne należy tłumaczyć podjęte rokowania w sprawie małżeństwa Bolesława z Gertrudą, wnuczką Henryka I.¹⁵ Dobre stosunki z władcami zachodnioruskimi w niemałym stopniu były tym czynnikiem, dzięki któremu mógł Konrad realizować swoje plany polityczne wobec pozostałych księstw dzielnicowych.

W połowie lat trzydziestych współdziałanie Konrada mazowieckiego z Danielem stało się coraz mniej aktywne, a wkrótce doszło do niesnasek. Przyczynę ich najczęściej upatruje się w poparciu, jakiego Konrad udzielał działającej na ziemiach ruskich misji cysterskiej. Uposażenia poczynione na rzecz kierującego pracą misjonarzy biskupa Gerolda wskazują, że oparciem

¹² J. Wyrozumski, *Klemens z Ruszczy*, PSB 12: 1966-1967, s. 589-590

¹³ M. Łodyński, *Stosunki w Sandomierskiem w latach 1234-1239. Przyczynek do dziejów Bolka Wstydliwego*, KH 25: 1911, s. 22-23; B. Zientara, *Henryk Brodaty*, s. 267-268; J. Bieniak, *Pełka*, PSB 25: 1980, s. 574-577.

¹⁴ Materiał dyplomatyczny i sfragistyczny zestawili i omówili M. Łodyński (*Stosunki w Sandomierskiem*, s. 26-30, 32), opowiadając się za opanowaniem przez Konrada tylko części północnej ziemi sandomierskiej; zob. także B. Włodarski, *Polityczne plany Konrada I mazowieckiego*, s. 37-38, 50-51.

¹⁵ O. Balzer, *Genealogia Piastów*, s. 287-289; M. Łodyński, *Stosunki w Sandomierskiem*, s. 24; B. Włodarski, *Polityczne plany Konrada I mazowieckiego*, s. 50; B. Zientara, *Henryk Brodaty*, s. 282; K. Jasiński, *Rodowód Piastów śląskich*, t. 1, Wrocław 1973, s. 106-109; O. Leszczyńska, *Gertruda*, PSB 7: 1958, s. 407.

dla ich pracy miała być ziemia sandomierska.¹⁶ Okolicznością sprzyjającą tym planom było zajęcie północnej części sandomierszczyzny przez Konrada. Innym powodem była zmiana sytuacji politycznej wśród księstw zachodnioruskich, spowodowana dążeniami księcia czernichowskiego Michała do opanowania dzielnicy halickiej. Daniel znalazł się w trudnym położeniu. Zabiegał usilnie o pomoc również na dworze węgierskim, którego władca zainteresowany był poszerzeniem strefy wpływów kosztem ziem Romanowiczów. Wśród sojuszników Daniela i Wasylka znalazł się Bolesław V Wstydlivy.

W 1236 r. powstała koalicja przeciw Danielowi, na czele której stanął Michał czernichowski. Zalażł się w niej także Konrad mazowiecki. Jak domyśla się B. Włodarski,¹⁷ na stanowisko Konrada wpłynęła decyzja Bolesława, który udzielił poparcia Danielowi. Nie jest wykluczone, że książę mazowiecki liczył na uzyskanie poparcia ruskiego w walce o rządy w ziemi krakowskiej. Wykorzystując walki Michała z Danielem, Konrad mazowiecki czasowo opanował część ziemi drohiczyńskiej wraz z tamtejszym grodem, będącym ważnym ośrodkiem wymiany handlowej. W 1238 r. Daniel halicki w rezultacie zwycięskiej wyprawy odzyskał te ziemie, a w celu sparaliżowania działań odwetowych ze strony Konrada porozumiał się z władcą Litwy – Mendogiem, który dokonał najazdu na Mazowsze. W tym też czasie opanował Daniel także Halicz, wykorzystując fakt zaangażowania Michała czernichowskiego w Kijowie. Wraz z postępami mongolskiej ekspansji wobec księstw ruskich toczone pomiędzy nimi walki straciły chwilowo na znaczeniu. Wzrost zagrożenia ze strony Mongołów, obserwowany z uwagą przez dwory środkowoeuropejskie od połowy lat trzydziestych XIII w., nie pozwalał na bardziej aktywne działania Konrada mazowieckiego na terenie Małopolski.

Bolesław Wstydlivy już od 1235 r. figuruje jako wystawca dokumentów,¹⁸ lecz dopiero po śmierci Henryka I Brodatego objął samodzielne rządy w ziemi sandomierskiej. Okolicznością sprzyjającą temu był wzrost tendencji odśrodkowych na obszarze rozległej monarchii Henryka I, które z trudem zdołał przezwyciężyć jego syn i następca Henryk II Pobożny.¹⁹ Widoczne było to na przykładzie dzielnicy raciborsko-opolskiej, w której usamodzielniał się książę Mieszko II Otyły, a umocnieniu rządów służyć miało małżeństwo

---

¹⁶ W. Abraham, *Powstanie organizacji Kościoła łacińskiego na Rusi*, Lwów 1904, s. 91-92; A. Gieysztor, *Początki misji ruskiej biskupstwa lubuskiego*, NP 4: 1948, s. 96; J. Szymański, *Kanonicy opatowscy w planach polityki ruskiej z przełomu XII i XIII wieku*, PHis 56: 1965, s. 391-392.

¹⁷ B. Włodarski, *Polska i Ruś*, s. 109-114;

¹⁸ *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. 2, 1153-1333, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1886, nr 412, s. 57 (Monumenta Medii Aevi Historica, t. IX).

¹⁹ B. Zientara, *Henryk Brodaty*, s. 308-312.

z córką Konrada – Judytą.²⁰ Zarówno on, jak i Bolesław Wstydlivy mogli liczyć na poparcie ze strony Konrada mazowieckiego. O tym, że władca ten nie rezygnował z prób opanowania Krakowa, świadczyć może posługiwanie się tytułem księcia krakowskiego. Jednak poza działaniami demonstracyjnymi nie mógł Konrad podjąć zdecydowanych kroków mogących zagrozić Bolesławowi. Powodem był także brak poparcia dla polityki prowadzonej przez synów. Młodszy Bolesław, a od 1239 r. także Kazimierz byli żonaci z córkami Henryka II.

W tych okolicznościach zdołała księżna Grzymisława uzyskać na zjeździe w Przedborzu zgodę Henryka II i Konrada mazowieckiego, by jej syn mógł objąć rządy w ziemi sandomierskiej, stanowiącej część dziedzictwa Leszka Białego.²¹ Na stabilizację stosunków pomiędzy rywalizującymi stronami znaczący wkład wnieśli arcybiskup gnieźnieński Pełka i biskup krakowski. Ustępstwa ze strony Henryka II podyktowane były trudnościami, na jakie napotkał książę na terenie Wielkopolski i Śląska opolskiego, oraz zatarciem z duchowieństwem (biskupem wrocławskim i arcybiskupem Pełką). W unormowaniu stosunków ze stryjem zainteresowany był także Bolesław V Wstydlivy. Pozwoliło to na wzmocnienie jego pozycji w ziemi sandomierskiej oraz oddalało wybuch konfrontacji militarnej. Oparciem przed groźnym rywalem do rządów w Małopolsce, jakim nadal był Konrad mazowiecki, stała się orientacja prowęgierska. Jej przejawem były obietnica małżeństwa Bolesława z Kunegundą (Kingą) córką Beli IV (1239).²² Dwór Arpadów również zainteresowany był pozyskaniem księcia sandomierskiego a tym samym jego poparcia dla węgierskich planów politycznych wobec księstwa halickiego. Ważnym powodem sojuszu było także zagrożenie ze strony Mongołów. Warto zaznaczyć, że siostra Bolesława – Salomea została żoną brata Beli IV – Kolomana. W chwili przybycia do Polski Kinga liczyła zaledwie 5 lat, a jej wysłanie na dwór Bolesława traktować należy jako zapowiedź dotrzymania umowy małżeńskiej. Uroczystości weselne odbyły się dopiero 6 lat później, gdy księżna ukończyła 12 rok życia.

Jedną z konsekwencji najazdu oddziałów tatarskich w 1241 r. była poprawa stosunków pomiędzy Konradem mazowieckim a książętami z dynastii Romanowiczów. Nastąpiło to w związku z polityką ruską króla węgierskiego – Beli IV, który popierał plany opanowanie Halicza przez Rościsława, syna księcia czernichowskiego Michała. W rezultacie zabiegów dyplomacji dworu Arpadów za Rościsławem opowiedział się Bolesław V Wstydlivy.

---

²⁰ O. Balzer, *Genealogia Piastów*, s. 331-323; K. Jasiński, *Rodowód Piastów śląskich*, t. 3, Wrocław 1977, s. 25.

²¹ *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. 2, nr 417, s. 62; R. Grodecki, *Bolesław Wstydlivy*, PSB 2: 1936, s. 260; B. Włodarski, *Polityczne plany Konrada I mazowieckiego*, s. 53-54.

²² Z. Budkova, *Kunegunda*, PSB 16: 1971, s. 186.

Nie bez znaczenia był przy tym fakt, że Michał poślubił siostrę Kingi, w czego rezultacie dobre stosunki księcia sandomierskiego z Danielem halickim pogorszyły się. Tymczasem Konrad wydzielił swym synom dzielnice i – zabezpieczony ze strony Romanowiczów – mógł ponownie przystąpić do starań o uzyskanie księstwa krakowskiego.

Po katastrofie legnickiej rządy w Małopolsce objął najstarszy syn Henryka II – Bolesław Łysy, lecz już we wrześniu 1241 r. Kraków znalazł się w rękach Konrada. Tymczasem zwolennicy Bolesława V Wstydliwego zaniepokojeni poczynaniami mazowieckiego księcia ułatwili mu powrót do kraju. Do decydującego starcia, które rozstrzygnęło o panowaniu w ziemi krakowskiej doszło pod Suchodołem w maju 1243 r. Konrad poniósł porażkę. W odwecie książę mazowiecki dokonał najazdu na północne tereny Małopolski, a ziemię lubelską pustoszyły wojska Daniela halickiego. Poza zniszczeniami i wzięciem łupów wyprawy te nie przyniosły trwałych korzyści.²³

W połowie lat czterdziestych XIII w. doszło do kolejnej walki o Halicz pomiędzy Danielem a popieranym przez Węgrów Rościsławem.²⁴ Obie strony zabiegały o szerokie wsparcie, a w zmaganiach tych uczestniczyli także książęta polscy – Konrad wspierał Daniela, a Bolesław swego szwagra Rościsława. W 1245 r. wojska księcia Daniela w ciężkim starciu pokonały Węgrów, przyłączając do księstwa włodzimierskiego pozostałą część ojcowizny. Wkrótce też Daniel podjął kroki, których celem było uregulowanie stosunków z księciem krakowskim Bolesławem, a tym samym osłabienie stronnictwa prowęgierskiego. O pobycie wysłanników ruskich w Polsce wspomina relacja posła papieskiego na dwór wielkiego chana – Jana de Piano Carpiniego (1245). Trasa jego podróży wiodła przez Łęczycę, gdzie doszło do spotkania Grzymisławy, Bolesława Wstydliwego i Konrada mazowieckiego z Wasylkiem.²⁵ B. Włodarski²⁶ przypuszcza, że ich pobyt nie był przypadkowy, a obecność poselstwa Wasylka związana była z próbą pogodzenia Bolesława ze stryjem, co bardzo odpowiadałoby Romanowiczom. Pomimo wysiłków nie doszło jednak do zakończenia sporu, choć sukcesem było ułożenie pokojowych stosunków z księciem krakowskim.

²³ O bitwie pod Suchodołem zob. *Kronika wielkopolska*, c. 74, s. 223; B. Włodarski, *Polska i Ruś*, s. 121-125; tenże, *Polityczne plany Konrada I mazowieckiego*, s. 58; J. Wyrzomski, *Dzieje Polski piastowskiej (VIII w.–1370)*, Kraków 1999, s. 225-226 (Wielka Historia Polski, t. 2).

²⁴ B. Włodarski, *Polska i Ruś*, s. 125-129.

²⁵ Jan di Piano Carpini, *Historia Mongołów*, przekł. S. Młodeckiego, koment. T. Jasiński, K. Pietkiewicz, Z. Wojtkowiak, [w:] *Spotkanie dwóch światów. Stolica Apostolska a świat mongolski w połowie XIII wieku*, pod red. J. Strzelczyka, Poznań 1993, c. 9, s. 157.

²⁶ B. Włodarski, *Polska i Ruś*, s. 130-131.

Niebawem doszło do reorientacji w polityce dworu węgierskiego wobec księstwa halickiego, co spowodowane było dążeniem do uzyskania poparcia Daniela dla węgierskich aspiracji do spadku po Babenbergach. W rezultacie zawarto małżeństwo pomiędzy Lwem, synem Daniela, a córką Beli IV – Konstancją. Fakt ten przyczynił się także do poprawy stosunków rusko-małopolskich.

Tymczasem Konrad mazowiecki pomimo dotychczasowych niepowodzeń nie zaniechał prób opanowania tronu krakowskiego. W 1245 r. zorganizował kolejny najazd na Małopolskę i choć początkowo odniósł zwycięstwo nad wojskami Bolesława V Wstydliwego, to próba zajęcia Krakowa nie powiodła się.²⁷ Do przerwania kampanii przyczynił się napad Prusów i Jaćwingów na Mazowsze. Dopiero śmierć Konrada w sierpniu 1247 r. umocniła rządy Bolesława i uwolniła go od niepewności i dalszych walk, którym towarzyszyła bezwzględność metod, jakie stosował Konrad, by zrealizować swe plany. Ponadto pozwoliła na umocnienie władzy księcia w ziemi krakowskiej. Od tego czasu rozpoczyna się drugi okres panowania Bolesława V Wstydliwego jako księcia krakowskiego.

Małopolska przeżywała wówczas okres znacznego ożywienia procesów osadniczych. Powstawały nowe ośrodki miejskie, w tym Bochnia i Kraków, lokowane przez księcia Bolesława Wstydliwego. Eksploatacja rudy żelaznej, cynku, cyny i ołowiu w zachodniej części dzielnicy oraz odkrycie złóż soli kamiennej w Bochni i Wieliczce – wydobywanych metodą głębinową – sytuowały Małopolskę w rzędzie najlepiej rozwiniętych gospodarczo regionów środkowo-wschodniej Europy. Powstawanie nowych wsi i miast oraz nadania pozwalały na wyrównanie strat demograficznych i zniszczeń, będących rezultatem najazdów mongolskich (1241, 1259-1260, 1287-1288).

Za panowania Bolesława V Wstydliwego miała miejsce w 1253 r. kanonizacja biskupa krakowskiego Stanisława, którego pokanonizacyjny kult odegrał tak istotną rolę w kształtowaniu ideowych podstaw programu zjednoczeniowego Polski.²⁸

Po krótkich lecz obfitujących w liczne wydarzenia (w tym kolejny najazd mongolski) rządach księcia Leszka Czarnego (†1288) rozpoczęła się rywalizacja o tron krakowski. Przystąpili do niej książęta: płocki Bolesław II,

---

²⁷ B. Włodarski, *Polityczne plany Konrada I mazowieckiego*, s. 60-61; warto zauważyć, że Konrad I nadal posługiwał się tytułem księcia Krakowa, zob. *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. 2, nr 418, 419, s. 63; nr 420, s. 67; nr 421, s. 68; nr 422, 423, s. 69.

²⁸ Wincenty z Kielc, *Żywot większy św. Stanisława*, cz. II, 26, przekł. i wstęp J. Pleziowa, ACr 11: 1979, s. 184; oraz publikowane w tym tomie artykuły: T. Ulewicza, *Św. Stanisław ze Szczepanowa w kulturze umysłowo-literackiej dawnej Polski*, s. 461-494; T. Dobrzeńskiego, *Św. Stanisław – biskup męczennik i patron Polski*, s. 551-569 oraz T. Grudziński, *Bolesław Śmiały Szczodry i biskup Stanisław. Dzieje konfliktu*, Warszawa 1982, s. 209-213.

czerski Konrad, kujawsko-łęczycki Władysław (Łokietek) i jego brat Kazimierz, wrocławski Henryk IV Probus oraz król czeski Wacław II. Poparciem ze strony mieszczan i rycerstwa cieszył się książę wrocławski Henryk IV, jeden z najwybitniejszych Piastów XIII w. Początkowe sukcesy Władysława Łokietka w starciu pod Siewierzem w 1289 r. z oddziałami rycerstwa śląskiego, pozwoliły mu zająć Kraków, lecz bez umocnionego Wawelu. Determinacja jego załogi sprawiła, że Henryk IV Probus mógł zorganizować odsiecz. Latem 1289 r. oddziały księcia wrocławskiego z pomocą mieszczan wyparły Władysława Łokietka z Krakowa. Śmierć (1290) Henryka IV, jednego z potencjalnych kandydatów do zjednoczenia kraju, przerwała realizację jego ambitnych planów politycznych.²⁹

Henryk IV Probus na podstawie testamentu przekazał Małopolskę księciu wielkopolskiemu Przemysławowi II. Wykorzystując zaistniałą sytuację, Łokietek zajął ziemię sandomierską, przygotowując się do kolejnej walki o tron krakowski.³⁰ Tymczasem pozycja Przemysła II uległa wzmocnieniu, kiedy po śmierci Mściwoja II objął rządy na Pomorzu Gdańskim.³¹ W ostatnim dziesięcioleciu XIII w. nastąpił wzrost politycznej i gospodarczej aktywności królestwa czeskiego na ziemiach polskich. Szczególnie widoczne było to w odniesieniu do Śląska, gdzie po śmierci Henryka IV rozpoczęła się rywalizacja pomiędzy książętami legnickimi i głogowskimi. Pozwoliło to Wacławowi II na podporządkowanie sobie księstw opolskiego, bytomskiego i cieszyńskiego, będących bazą dla realizacji planów ambitnego monarchy w Polsce.³² Przychylnie stanowisko możnowładztwa małopolskiego (matką Wacława II była siostra Leszka Czarnego), wsparte zabiegami dyplomatycznymi, oraz przewaga militarna i trudności, z jakimi spotkał się książę wielkopolski, spowodowały, że Przemysław II zmuszony został do odstąpienia Wacławowi II ziemi krakowskiej (1291). Niebawem Władysław Łokietek musiał ustąpić wobec czeskiej przewagi i poniesionych niepowodzeń militarnych. W rezultacie zrzekł się ziemi krakowskiej i sandomierskiej, nadto został lennikiem króla czeskiego.

W wyniku odniesionych sukcesów i zajęcia znacznej części ziem polskich Wacław II podjął zabiegi o uzyskanie korony polskiej. Tymczasem Przemysław II, oczekując na przychylną decyzję papieża Bonifacego VIII i mając poparcie możnych i duchowieństwa z arcybiskupem Jakubem Świnką

²⁹ Zob. R. Grodecki, *Dzieje polityczne Śląska do roku 1290*, s. 315-325.

³⁰ T. Nowakowski, *Stosunki pomiędzy Przemysławem II a Władysławem Łokietkiem w okresie walk o Kraków po śmierci Leszka Czarnego (1288-1291)*, RHis 54: 1988, s. 143-162; G. Labuda, *Mściwoj*, PSB 22: 1977, s. 230.

³¹ K. Zielińska, *Zjednoczenie Pomorza Gdańskiego z Wielkopolską pod koniec XIII w. Umowa kępińska 1282*, Toruń 1968.

³² Odnośnie polityki czeskiej wobec książąt śląskich zob. J. Dąbrowski, *Dzieje polityczne Śląska w latach 1290-1402*, [w:] *Historia Śląska*, t. 1, s. 324-340.

na czele, przychylnych idei zjednoczenia kraju, koronował się na króla Polski.³³ Uroczystość odbyła się w Gnieźnie 12 czerwca 1295 r. Mimo natychmiastowej reakcji dworu praskiego nie udało się jej unieważnić.³⁴ Dopiero zamordowanie w 1296 r. nowo koronowanego monarchy oraz zniechęcenie wśród możnych nieudolnymi rządami Władysława Łokietka dało Wacławowi II dogodną sposobność do starań o uzyskanie polskiej korony.

II. POLSKA I WĘGRY WOBEC ZAGROŻENIA MONGOLSKIEGO

Państwo Arpadów było w XIII w. najrozleglejszym królestwem w Europie (za wyjątkiem Rusi kijowskiej), lecz słabo zaludnionym i nie wolnym od wewnętrznych konfliktów (spór z miastami dalmatyńskimi, herezja bogomilów w Bośni, walki z Pieczyngami, Połowcami i Uzami). Jednym z najważniejszych problemów wewnętrznych królestwa węgierskiego w omawianym okresie było osłabienie władzy i w rezultacie rosnące znaczenie możnowładztwa.

Okres panowania Andrzeja II (1205-1235) charakteryzował się udziałem króla w nie do końca przemyślanych akcjach politycznych (np. starania o koronę cesarstwa łacińskiego, udział w wyprawie krzyżowej), które rujnowały skarb i społeczeństwo. Rezultatem było nakładanie nowych podatków i ceł oraz rozdawnictwo majątków królewskich. Ceną za to, wobec pogarszającej się sytuacji w kraju, były ustępstwa monarchy na rzecz rycerstwa i możnych. W 1222 r. w Szekesfehevar król ogłosił tzw. *Złotą bullę*, będącą ważnym przywilejem i gwarantem ich pozycji w państwie. Zawierała ona między innymi zakaz więzienia bez wyroku sądowego, prawo oporu wobec monarchy, ograniczenie uciążliwego obowiązku służby wojskowej i kumulacji urzędów przez jedną osobę. Pod koniec panowania Andrzej II potwierdził zawarte ustępstwa w przywileju z 1222 r., a nawet je rozszerzył (1233). Również synowie króla, Bela i Koloman, musieli potwierdzić przestrzeganie *Złotej bulli*. Ani królowi ani jego następcom nie powiodła się próba ograniczenia praw rycerstwa i możnych, wynikających z wcześniejszych przywilejów. W rezultacie stało się to zarzewiem ciągłych konfliktów nie tylko pomiędzy królem a możnowładztwem, lecz także pomiędzy możnowładztwem a drobnym i średnim rycerstwem, zagrożonym wzrastającą rolą możnych rodów w społeczeństwie i państwie.

Za panowania Beli IV (1235-1270) czynnikiem destabilizującym królestwo węgierskie byli Kumanowie (plemię tureckie znad Morza Czarnego,

---

³³ T. Jurek, *Przygotowania do koronacji Przemysła II*, [w:] *Przemysł II. Odnowiciel królestwa polskiego*, pod red. J. Krzyżaniakowej, Poznań 1997, s. 65-80.

³⁴ A. Barciak, *Czeskie echa koronacji Przemysła II*, [w:] *Przemysł II*, s. 225-232; J. Zemlicka, *Století posledních Premyslovců*, Praha 1998, s. 241-242.

występujące w źródłach ruskich pod nazwą „Połowcy”), którym pozwolono na osiedlenie się w Siedmiogrodzie. Ich obecność i odmowa przekazania pod władzę chańską stała się przyczyną najazdu mongolskiego z 1241 r. Ponadto Kumanowie wznieśli wojnę domową na Węgrzech, a ludność węgierska była wobec nich bardzo niechętna.

Najazd Mongołów w 1241 r. wywarł niezwykle doniosły wpływ na dzieje Węgier w XIII w. Jakkolwiek dwór królewski z uwagą obserwował wydarzenia na Rusi,³⁵ gdzie od 1237 r. Mongołowie prowadzili systematyczny podbój. Węgrzy byli ufni w system obrony granic, który od czasu ich przybycia i osadnictwa na terenie Kotlin Karpackich był ustawicznie rozbudowywany. Ponadto od X w. cieszyli się w Europie opinią dobrych wojowników, których podstawową siłą uderzeniową stanowiła lekka jazda.

Podczas kampanii w 1241 r. główne siły mongolskie uderzyły na Węgry, natomiast operujący w Polsce korpus miał spełnić zadanie dywersyjne. Oddziały Batu chana po przełamaniu umocnień granicznych i przejściu przez Przełęcz Użocką rozpoczęły działania w głębi kraju. Taktyka wojsk mongolskich i tym razem przyniosła efekty, dezorganizując węgierską obronę i pustosząc kraj, a szybkość, z jaką się przemieszczały, wywoływała panikę i lęk wśród miejscowej ludności. Do decydującego starcia doszło 11 IV nad rzeką Sajó (Slana). Zakończyło się ono pogromem wojsk węgierskich. Bela IV z nielicznym oddziałem rycerstwa zdołał ująć z pola bitwy, szukając oparcia dla organizowania oporu.

Zimą 1242 r. Mongołowie przekroczyli Dunaj i dokonywali najazdów na zachodnią część kraju, gdy tymczasem król szukał schronienia aż na wybrzeżu adriatyckim. Opór najeźdźcom stawiały Buda, Ostrzychom, Bratysława, Nitra, Novy Hrad i Komarno. Walka o władzę w imperium po śmierci Ugedeja, spowodowała wycofanie się oddziałów Batu chana z Węgier.³⁶

Roczna okupacja Mongołów miała dla królestwa węgierskiego katastrofalne następstwa. Spustoszone zostały tereny zachodniej części kraju, dobrze zaludnione i zagospodarowane. Destrukcja objęła także górnicze regiony Słowacji i Siedmiogrodu. Aż do początku XIV w. utrzymywał się tam regres demograficzny. W rezultacie poniesionych strat królestwo węgierskie

³⁵ Por. J. S t r z e l c z y k, *Mongołowie a Europa. Stolica Apostolska wobec problemu mongolskiego do połowy XIII w.*, [w:] *Spotkanie dwóch światów*, s. 51-53.; J.P. R o u x, *Średniowiecze szuka drogi w świat*, Warszawa 1969, s. 34-36; opinie o najazdach mongolskich na Europę środkową zestawił i omówił A.F. G r a b s k i, *Najazd tatarski 1241 r. w opiniach Europy zachodniej. Myślenie ideologiczne i tradycja*, [w:] *Bitwa legnicka. Historia i tradycja*, pod red. W. K o r t y, *Śląskie sympozja historyczne*, t. 2, Wrocław-Warszawa 1994, s. 34-53.

³⁶ V. N o v o t n ý, *Ceske dejiny*, I/3, *Cechy královské za Premysla I. a Vaclava I (1197-1253)*, Praha 1928, s. 728-748; T. J a s i ń s k i, *Przerwany hejnał*, Kraków 1988, s. 61-64 (Dzieje Narodu i Państwa Polskiego, t. 1, z. 5); por. o trasie wojsk mongolskich w: *Dejiny Slovenska*, I *Do roku 1526*, pod red. R. M a r s i n a, Bratislava 1986, s. 230, 232 mapa 2; J. Ž e m l i c k a, *Století posledních Premyslovců*, s. 90-92.

zostało osłabione, co uwidoczniło się w 2. połowie XIII w. podczas rywalizacji z Przemyslidami o austriackie posiadłości Babenbergów.

Tymczasem w sąsiadującej z Węgrami Małopolsce również nie działo się najlepiej. Kolejnym po walkach wewnętrznych wydarzeniem, kształtującym dzieje tego regionu w XIII w., były najazdy mongolskie, przy czym dwa z nich przypadają na okres rządów Bolesława V Wstydliwego (1241, 1259-1260).

Głównym celem uderzenia wojsk mongolskich w 1241 r. było królestwo węgierskie, natomiast zaatakowanie Polski i Czech nastąpiło po to, by uniemożliwić rycerstwu tych krajów udzielenie pomocy Beli IV. Do wykonania tego zadania Batu chan wydzielił korpus liczący 10 tys. wojowników, który już w styczniu rozpoczął działania w Polsce.³⁷ Nastąpiło rozpoznanie dróg i przepraw, po czym w lutym przystąpili Mongołowie do regularnych operacji wojskowych. Łupem ich najazdów padł Sandomierz (13 lutego), zdobyty po zaciętej obronie. W tym samym czasie odchodzące spod grodu wojska mongolskie zostały zaatakowane pod Turskiem przez rycerstwo sandomierskie, które jednak – mimo wykorzystania elementu zaskoczenia – poniosło porażkę. Do kolejnego starcia doszło 18 lutego pod Chmielnikiem. Tym razem pokonane zostało rycerstwo ziemi krakowskiej. Mongołowie częściowo opanowali Kraków (bez Okołu i Wzgórza wawelskiego), który przed opuszczeniem spalili. Tymczasem, by nie dopuścić do przyścia z odsieczą pozostałych książąt, na teren ziemi łęczyckiej i na Kujawy wysłany został silny oddział mongolski. Koncentracja głównych sił nastąpiła na Śląsku, który teraz z kolei został objęty działaniami wojennymi.³⁸

Następnie działaniami objęty został Śląsk (zdobyto Wrocław), zaś 9 kwietnia pod Legnicą stoczono pamiętną bitwę.³⁹ O jej losach zdecydował (pod wpływem mongolskiej dezinformacji i zastosowania zasłony dymnej) odwrót hufca dowodzonego przez księcia Mieszka II Otyłego. W rezultacie nie udało się powstrzymać napierających w utworzoną lukę oddziałów

³⁷ C. de B r i d a, *Historia Tatarów*, [w:] *Spotkanie dwóch światów*, c. 27, s. 244; o działaniach wojsk mongolskich w Polsce zob. G. L a b u d a, *Wojna z Tatarami w 1241 r.*, PHis 50: 1959, z. 1, s. 202-223.

³⁸ Odnośnie szlaków przemarszu wojsk mongolskich w Polsce zob. S. K r a k o w s k i, *Polska w walce z najazdami tatarskimi w XIII wieku*, Warszawa 1956, s. 128-140; H. K o r t a r s k i, *Zagadnienie wiarygodności informacji o Mongołach w „Historii Polski” Jana Długosza*, [w:] *Jan Długosz. W pięćsetną rocznicę śmierci*, pod red. F. K i r y k a, Olsztyn 1983, s. 153-190.

³⁹ G. L a b u d a, *Wojna z Tatarami w 1241*, s. 202n; W. K o r t a, *Najazd Mongołów na Polskę w 1241 r. i jego legnicki epilog*, „Acta Universitatis Wratislavenensis” No 800 (1985), „Historia” I, s. 3-73; T. J a s i ń s k i, *Strategia i taktyka wojsk polskich i mongolskich pod Legnicą w świetle nowo odczytanych zapisek Jana Długosza*, [w:] *Bitwa legnicka. Historia i tradycja*, 105-112; S. S z u l c, *Czy Mongołowie użyli prochu w bitwie pod Legnicą?*, [w:] tamże, s. 176-198.

mongolskich. Część ocalonych z pogromu znalazła schronienie w Legnicy, a wśród poległych znalazł się także Henryk II Pobożny. Następnie Mongołowie zawrócili na południe i przez Morawy dotarli na Węgry, by osłaniać działania głównych sił Batu chana

W przeciwieństwie do pamiętnego najazdu z 1241 r. kolejna wyprawa mongolska stanowiła rezultat zmian, jakie miały miejsce w sąsiednich księstwach ruskich. Pomimo że od 1240 r. utrzymywała się zależność Rusi od Mongołów, w praktyce jednak stopień podporządkowania ich władzy chanowi był zróżnicowany. Ciągłe spory i walki ugrupowań rywalizujących o wpływy na dworze wielkiego chana ograniczały skuteczność działań mongolskich wobec księstw ruskich. Stwarzało to okazję do ograniczenia wpływów chańskich poprzez utworzenie antymongolskiej koalicji. Wśród istniejących wówczas na terenie Rusi księstw duże znaczenie zyskało państwo Daniela halickiego, szczególnie po 1245 r. Kontakty z dworem węgierskim i książętami polskimi – Bolesławem V Wstydliwym, Konradem I mazowieckim, Siemowitem oraz władcą Litwy Mendogiem wykorzystał Daniel dla umocnienia swej pozycji wobec pozostałych księstw ruskich a także plemion pruskich. Dużym sukcesem księcia halickiego była koronacja królewska, do której doszło w 1253 r. w obecności legata papieskiego.⁴⁰

Wzrost znaczenia politycznego Rusi halicko-włodzimierskiej niepokoił władców Złotej Ordy. Za panowania chana Möngke, jego wódz Batu podjął w 1252 r. wyprawę przeciw Danielowi. Jednak mimo znacznej przewagi militarnej nie udało się oddziałom mongolskim zdobyć Halicza. Dwa lata później ponowił Batu-chan próbę podporządkowania zbyt samodzielnego księcia ruskiego, lecz i tym razem kierującemu wyprawą mongolskiemu wodzowi Korency nie udało się osiągnąć zamierzonego celu.⁴¹

Z nową inicjatywą skierowaną przeciw Danielowi wystąpił Berke, następca Batu. Przygotowania wojenne powierzył doświadczonemu w walkach wodzowi Burundajowi. Ten, w przeciwieństwie do poprzedników, postanowił zaatakować sprzymierzeńców Daniela. Już w 1258 r. podjął wyprawę przeciw Litwie, a udział posiłków halickich z Wasylkiem doprowadził do zerwania sojuszu z Mendogiem. Rok później Burundaj zażądał od Beli IV zawarcia sojuszu z chanem i udziału w najeździe na zachód Europy, grożąc w razie odmowy wojną. W tym czasie oddziały mongolskie uderzyły na Małopolskę. Taktyka Burundaja zaczęła przynosić efekty. W rezultacie Daniel musiał opuścić Halicz, znajdując schronienie na Węgrzech, a jego księstwo zostało podporządkowane chanatowi Złotej Ordy. O zmianie, jaka nastąpiła w układzie sił, świadczyć może udział synów Daniela – Lwa i Wasylka

⁴⁰ Odnośnie polityki Daniela halickiego zob. B. Włodarski, *Polska i Ruś*, s. 175-176.

⁴¹ T. Jasiński, *Przerwany hejnał*, s. 65n.

w najeździe na Polskę oraz zburzenie umocnień ważniejszych grodów na Rusi halickiej.

Upadek znaczenia księstwa halicko-włodzimierskiego wraz ze wzrostem potęgi Złotej Ordy spowodował wzrost zagrożenia w najbliższym sąsiedztwie ziem polskich. Wiadomości, jakie docierały na dwór krakowski, i podjęte przez Bolesława przygotowania do obrony wskazują, że poważnie liczone się z możliwością kolejnego najazdu Mongołów. Jednak udział księcia krakowskiego w walce z Kazimierzem, księciem sieradzko-łęczyckim, w jesieni 1259 r.⁴² dowodzi, że nie ocena bieżącej sytuacji uległa zmianie. Podczas pobytu wojsk Bolesława na wyprawie dotarła do księcia wiadomość o najeździe mongolskim. Kierował nim Burundaj, który uczestniczył już w walkach w Polsce i na Węgrzech w 1241 r. Burundaj skierował wojska znanym szlakiem przez Włodziemierz, Chełm, Lublin i Zawichost, gdzie przeprowiono się przez Wisłę. Zarówno termin najazdu, jak i tempo przebiegu operacji wskazują na to, że Mongołowie byli powiadomieni o nieobecności Bolesława w Małopolsce. W oparciu o fragmentaryczne przekazy źródłowe udało się historykom zrekonstruować kierunki działań wojsk mongolskich w Polsce. Pierwszym celem stał się Sandomierz, który pomimo zaciętej obrony został zdobyty, a załoga wraz ze zgromadzoną okoliczną ludnością wymordowana.⁴³ Łupem oddziałów tatarskich padły też pobliskie wsie i obiekty sakralne (np. kościół pw. św. Jakuba, klasztor i kościół w Koprzywnicy).

Z początkiem lutego 1260 r. podeszli Mongołowie pod Łysą Górę, gdzie znajdował się klasztor benedyktyński, którego słabe umocnienia nie stanowiły dobrego zabezpieczenia przed nieprzyjacielem. Analogicznie jak w przypadku Sandomierza znajdujący się wewnątrz mnisi i okoliczna ludność została wymordowana. Na początku lutego wojska mongolskie podążyły w kierunku Krakowa, znacząc szlak przemarszu zgliszczami spalonych wsi oraz opactw – cysterskiego w Jędrzejowie i bożogrobców w Miechowie. Spustoszono zostały również okolice Krakowa, lecz miasta i grodu nie zdobyto.

Trzymiesięczny pobyt wojsk mongolskich w Małopolsce przyniósł bardziej dotkliwe straty i zniszczenia aniżeli poprzedni. Znaczne były też straty demograficzne spowodowane nie tylko działaniami zbrojnymi najeźdźców, lecz przede wszystkim uprowadzeniem znacznej liczby jeńców.

Trzeci najazd miał miejsce w latach 1287/1288 i związany był z wydarzeniami na Węgrzech w okresie panowania króla Władysława IV. Władca ten, walcząc z opozycją możnych oraz coraz liczniejszą grupą przeciwników jego polityki, zwrócił się o pomoc do chana Złotej Ordy i Nogaja. W celu zapewnienia bezpiecznego przemarszu oddziałów tatarskich wodzowie

---

⁴² *Kronika wielkopolska*, c. 129, s. 267-268.

⁴³ *Kronika wielkopolska*, c.130, s. 268-269; G. Labuda, T. Jasiński, *Przerwany hejnal*, s. 67-70; S. Krakowski, *Polska w walce z najazdami*, s. 187-196.

mongolscy zdecydowali się wykorzystać teren Małopolski jako bazę wypadową, skąd poprzez Spisz zamierzali dotrzeć na wyznaczone miejsce koncentracji wojsk Władysława IV. Do prowadzenia działań w Polsce wyznaczył Nogaj Telebogę, chana ułusu Złotej Ordy. W najeździe udział wzięli także zaleźni oden księżęta zachodnioruscy. Wojsko rozpoczęło działania zimą, posuwając się znanymi szlakami przez Zawichost i Sandomierz w kierunku Krakowa, podczas gdy kolejna grupa operowała w południowej części Małopolski. Mongołowie podeszli pod Sącz, który został zdobyty. Mieszkańcy, spodziewając się nieprzyjaciela, schronili się wraz z siostrami tamtejszego klasztoru w Pieninach. Następnie Tatarzy ruszyli na Spisz, gdzie dotarła do nich wiadomość o przegranej i uwięzieniu Władysława IV. W tej sytuacji Nogaj nakazał przerwanie działań i odwrót (początek lutego 1288 r.).⁴⁴

Konsekwencje najazdów mongolskich na Polskę od dawna nie przedstawiają nurtować historyków. W dawniejszej literaturze przedmiotu podkreślano ich destrukcyjny wpływ na rozwój gospodarczy krajów Europy środkowo-wschodniej. W dalszych studiach zwraca się uwagę na pojawiające się trudności w ustaleniu wysokości strat demograficznych spowodowanych najazdami. Horror, jaki zapanował w ówczesnej Europie w rezultacie najazdu mongolskiego w 1241 r., znalazł odbicie w ówczesnych relacjach źródłowych, nierzadko wyolbrzymiających rozmiary strat i zniszczeń. Cechą charakterystyczną działań wojsk mongolskich na ziemiach polskich był krótki czas ich pobytu (3-4 miesiące) oraz mobilność ich oddziałów. Np. podczas pierwszego najazdu Tatarom poza Sandomierzem nie udało się zdobyć ważniejszych miast i grodów, a niektóre punkty oporu, jak choćby na Okole w Krakowie – rejon kościółka pw. św. Andrzeja, potrafiły się obronić. O niepowodzeniu ich ataków zadecydował brak machin służących do działań oblężniczych, jednocześnie nieprzydatnych do głównych zadań, jakie miały one wykonać w Polsce.

Natomiast łatwym celem wojsk mongolskich były osady wiejskie, znajdujące się na kierunku ich przemarszu, a także ludność zamieszkała w pobliżu centrów grodowych i ośrodków miejskich. S. Krakowski⁴⁵ ustalił szacunkową liczbę strat ludności na ziemiach polskich podczas najazdów tatarskich w XIII w. na około 20 tys. osób, co odpowiadało około 3% ogólnej jej liczbie.

Bardziej dotkliwe okazały się dwa kolejne najazdy, których głównym celem była Małopolska. W trakcie działań w latach 1259-1260 wojska Burundaja koncentrowały swą uwagę również na staranne przeczesywanie okolic, w których operowały, w poszukiwaniu ludności znajdującej się w miejscach

---

⁴⁴ S. Krakowski, *Polska w walce z najazdami tatarskimi*, s. 210-220; T. Jasiński, *Przerwany hejnal*, s. 71-74.

⁴⁵ S. Krakowski, *Polska w walce z najazdami tatarskimi*, s. 162-163.

refugialnych. Zdaniem S. Krakowskiego⁴⁶ liczba zabitych i uprowadzonych w jasyr wynosiła około 10 tys. osób. Straty te zostały stosunkowo szybko uzupełnione poprzez napływ osadników ze Śląska i Niemiec. Warto zaznaczyć, że pomimo zagrożenia ze strony Tatarów, bodźcem do rozwoju osadnictwa stało się górnictwo rud żelaza i metali kolorowych oraz wydobywanie soli kamiennej. Małopolska obok Śląska była w XIII w. jedną z najsilniej rozwijających się dzielnic w Polsce.

Najmniejsze straty poniosła Małopolska podczas trzeciego najazdu. Przyпуска się, że operujące z terenu Sądecczyzny wojska Telebogi wykorzystywały ją jako bazę dla wypadów na Spisz i północną Słowację. Potwierdza to fakt, że opuszczony klasztor w Starym Sączu nie został zniszczony przez Tatarów.

Obecnie w nowszych pracach dotyczących ziem polskich w omawianym okresie zwraca się uwagę, że – mimo uciążliwości najazdy – mongolskie nie spowodowały regresu ani na terenie Śląska, ani w Małopolsce. Interesujący materiał do poznania śladów obecności Mongołów w Polsce w XIII w. przynoszą rezultaty badań archeologicznych na stanowiskach w średniowiecznych warstwach osadniczych. Natrafiono w nich na szereg przedmiotów proveniencji mongolskiej lub związanych z kulturą ludów wielkiego stepu. Wśród nich najliczniejszą grupę stanowią militaria, przede wszystkim groty strzał (aż 14 grup). Z pozostałych przedmiotów wymienić należy elementy uzbrojenia oraz części rzędu końskiego.

Innymi znaleziskami związanymi z pobytem wojsk mongolskich w Polsce są ślady pożarów.⁴⁷ Jednak, jeżeli brak w nich militariów z charakterystycznymi dla koczowników elementami uzbrojenia a także bez odpowiedniego poświadczenia w źródłach pisemnych, ich związek z najazdem Mongołów może być wątpliwy. Podobnie trudno jednoznacznie zinterpretować występujące pojedyncze i zbiorowe pochówki. W omawianych przypadkach istotna jest ich zgodność z występującą warstwą kulturową, często bowiem były to ofiary walk, niekoniecznie związanych z obecnością wojsk mongolskich na ziemiach polskich.

Z innej grupy przedmiotów mających związek z omawianymi zagadnieniami wskazać należy na znaleziska skarbów monet a także brak bądź zmniejszoną ilość poszczególnych emisji monet w znaleziskach pochodzących z okresu po najazdach tatarskich. Kartograficzne ich rozmieszczenie na ziemiach polskich, poza nielicznymi przypadkami, nie wskazuje, by ich występowanie można było łączyć z zagrożeniem ze strony Mongołów. Na przykład na zamieszczonej przez W. Świątosławskiego mapie⁴⁸ depozyty

⁴⁶ Tamże, s. 199.

⁴⁷ W. Ś w i ę t o s ł a w s k i, *Archeologiczne ślady najazdów tatarskich na Europę środkową w XIII w.*, Łódź 1997, s. 29-73 (katalog), 74-95 (analiza materiałów), 97n.

⁴⁸ Tamże, s. 107, mapa 49b.

datowane na XIII w. w Małopolsce grupują się przede wszystkim w północno-wschodniej części regionu. Ich występowanie wiąże się więc raczej z innymi okolicznościami aniżeli najazdy mongolskie. W dotychczasowych znaleziskach brak pochówków wojowników tatarskich, co tłumaczy się tym, że Mongołowie zabierali poległych z pola walki, by pochować ich na rodzimych terenach.⁴⁹ Mniej znaczący w hierarchii społecznej wojownicy byli zapewne grzebani na miejscu. Często pochówki takie są nie do odnalezienia. Pamiętać przy tym należy, że XIII stulecie obfitowało w liczne wojny i katastrofy, które mogą mieć związek z omawianymi wyżej znaleziskami.

III. RYWALIZACJA CZESKO-WĘGIERSKA O SPADEK PO BABENBERGACH I UDZIAŁ W NIEJ BOLESŁAWA V WSTYDLIWEGO

W połowie XIII w. doszło do sporu o ziemie należące do księcia babenberskiego. Rozgorzał długoletni konflikt czesko-węgierski, który miał znaczny wpływ na dzieje polityczne Europy środkowo-wschodniej w omawianym okresie i przyczynił się do powstania w końcu XIII w. nowego układu sił.

W 1246 r. podczas walk z oddziałami węgierskimi zginął Fryderyk II Waleczny, ostatni przedstawiciel męskiej linii arystokratycznego rodu Babenbergów. Wobec zaistniałej sytuacji w centrum zainteresowania znalazły się siostra Fryderyka, Małgorzata, oraz bratanica księcia – Gertruda.⁵⁰ W chwili śmierci brata Małgorzata była wdową. Jej mąż – Henryk VII, syn cesarza Fryderyka II Hohenstauffa zmarł w 1242 r. Od tego czasu przebywała w klasztorze. Natomiast Gertruda jeszcze przed śmiercią brata, pod naciskiem króla czeskiego, zawarła małżeństwo z margrabią morawskim Władysławem, który na wieść o zgonie Fryderyka II Walecznego wyruszył szybko do Austrii. Jego nagła śmierć pozbawiła jednak Przemyślidów nadziei na umocnienie się w ziemiach Babenberga. Niebawem Przemyślidzi podjęli działania w związku ze śmiercią kolejnego męża Gertrudy, ks. Hermana badeńskiego. Okolicznością sprzyjającą była rywalizacja o schedę po cesarzu Fryderyku II i zaangażowanie Konrada na południu Włoch i Sycylii. Planami matrymonialnymi obu kobiet zainteresowana była dyplomacja papieska, w związku z nową fazą konfliktu z cesarstwem. Czeski król Wacław I cieszył się sporym poparciem możliwych austriackich, czemu sprzyjało sąsiedztwo i wymiana handlowa. W kontaktach gospodarczych Czech z południem Europy ważne miejsce odgrywała Austria i Bawaria. Nowym księciem austriackim został Przemysław Otokar II, który w 1252 r. poślubił Małgorzatę, stając się prawowitym sukcesorem dziedzictwa babenberskiego.

⁴⁹ Tamże, s. 113.

⁵⁰ W. D w o r z a c z e k, *Genealogia*, Warszawa 1959, tal. 27, 83.

Jednocześnie, dzięki pośrednictwu dworu węgierskiego, doszło do mariażu Gertrudy z Romanem halickim, synem Daniela. W ten sposób król Bela IV zamierzał nie dopuścić do umocnienia wpływów czeskich. Pomocnymi okazały się węgierskie powiązania dynastyczne z Romanowiczami i księciem polskim Bolesławem V Wstydlwym. W połowie XIII w. zarysowała się koalicja antyczeska, w skład której weszli król węgierski, książę halicki oraz książęta polscy.⁵¹

Walki wybuchły jeszcze pod koniec życia Wacława I, kiedy oddziały książąt polskich wraz z posiłkami ruskimi zaatakowały Morawy, dotkliwie je pustosząc. Natomiast na południu wojska węgierskie wkroczyły do Styrii. Zagrożony na północy król czeski nie mógł przyjść z pomocą synowi. Mediacja papieska przyczyniła się do podjęcia rokowań, które z Belą IV prowadził nowy król Czech – Przemysław Otokar II. Na podstawie porozumienia zawartego w 1254 r. król węgierski zrzekł się w zamian za Styrię praw do ziem austriackich, będących nabytkami Przemyślidów.

Napad Węgrów na Karantanię rozpoczął kolejny okres zmagania militarnych. Moźni styryjscy niezadowoleni z rządów syna Beli IV – Stefana zwrócili się o pomoc do króla czeskiego. Działania zbrojne rozpoczęły się w 1260 r. i – podobnie jak poprzednio – po stronie węgierskiej stanęli między innymi Daniel halicki wraz z synami oraz Bolesław V Wstydlwy. Rozstrzygające starcie nastąpiło pod Kresenbrum, gdzie mniej liczne, ciężkozbrojne oddziały czesko-morawskie zadały dotkliwą klęskę wojskom węgierskim. Zawarty w 1261 r. pokój poszerzył posiadłości Przemyślidów o Styrię.

Za panowania Stefana V przypada trzecia faza rywalizacji czesko-węgierskiej. Działania rozpoczęli Węgrzy, którzy wsparci oddziałami polskimi i ruskimi dokonali najazdu na Morawy oraz tereny austriackie, znajdujące się pod władzą Przemysła Otokara II. W odpowiedzi król czeski zorganizował w 1271 r. uderzenie na słowacką część ówczesnych Węgier. W trakcie walk Czesi opanowali główne miasta zachodniej Słowacji, docierając aż po rzekę Hron. Po przekroczeniu Dunaju doszło do starcia wojsk (21 maja), jednak pozostało one nie rozstrzygnięte. Zawarty w Bratysławie pokój utwierdził dominującą pozycję Przemysła Otokara II. Pod władzą króla znajdował się rozległy obszar obejmujący poza Czechami i Morawami także Dolną Austrię, Styrię, Karantanię, Krainę. W roku następnym walki zostały wznowione. Spustoszeniu uległa Dolna Austria, a w odwecie wojska czeskie ponownie

---

⁵¹ V. Novotný, *Ceské dějiny*, 1/3, *Cechy královské za Přemysla I. a Vaclava I (1197-1253)*, Praha 1928, s. 819-854; B. Włodarski, *Polska i Czechy w 2 połowie XIII i początkach XIV w.*, „Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie. Wydział II Historyczno-Filozoficzny” t. 7, Lwów 1931, s. 33-40; tenże, *Polska i Ruś*, s. 126-140.

wkroczyły na teren Słowacji. Dopiero wybór Rudolfa Habsburga na cesarza i koniec bezkrólewia w Niemczech wpłynął na zakończenie sporu.⁵²

Konflikt Przemyślidów z Arpadami o dziedzictwo po Fryderyku babenberskim spowodował udział w nim książąt polskich, i to po obu stronach. Opcję prowęgierską reprezentowali Bolesław V Wstydlivy, żonaty z Kingą, córką Beli IV, jego następca Leszek Czarny, którego żona – Jolanta, była siostrą Kingi, a także (w ostatniej fazie konfliktu) Konrad, książę czerski. Natomiast za królem czeskim opowiedzieli się przede wszystkim książęta śląscy. Obok bieżących celów politycznych, decydującym kryterium były związki dynastyczne a także coraz silniejsze oddziaływanie gospodarcze królestwa Przemyślidów.⁵³

Książęta polscy uczestniczyli także w rywalizacji Przemysła Otokara II z cesarzem Rudolfem Habsburgiem. Tuż przed rozstrzygającym starciem król czeski rozwinął szeroką akcję agitacyjną na ziemiach polskich, w której odwoływał się do związków etnicznych i kulturowych (*Manifest*).⁵⁴ Wydarzenia, jakie rozgrywały się na południu od ziem polskich nie pozostały bez wpływu na sytuację wewnętrzną w Małopolsce – konflikt z rycerstwem i biskupem krakowskim Pawłem z Przemankowa.⁵⁵ Ponadto opcja prowęgierska Bolesława V Wstydliviego prowadziła do antagonizmu z księciem opolsko-raciborskim Władysławem I, zakończonego odstąpieniem mu zachodnich terenów ziemi krakowskiej. Zmiana w orientacji politycznej Bolesława i przejście do obozu króla czeskiego nie rekompensowało poniesionych strat. Bilans politycznych osiągnięć Bolesława V Wstydliviego, wynikających z uczestnictwa w czesko-węgierskiej rywalizacji, historycy oceniają negatywnie.⁵⁶

⁵² Przebieg walk o spadek po Babenbergach przedstawił V. Novotný, *Ceské dějiny*, I/4, *Rozmach české moci za Přemysla Otokara II. (1253-1271)*, Praha 1937, s. 3-270; tenże, *Ceské dějiny*, II/1, Praha 1937, s. 1-284; z nowszej literatury zob. J. Žemlická, *Století posledních Přemyslovců*, roz. III, V, VI; R. Marsina, *Přemysl Otokar II. a Uhorsko*, „Folia Historica Bohemica” 1: 1979, s. 37-65; A. Ogris, *Der Kampf König Ottokars II. von Böhmen um das Herzogtum Kärnten und die Anfänge der Landeshauptmanschaft*, „Carinthia” 1: 1979, 169, s. 57-110; udział rycerstwa polskiego w walkach czesko-węgierskich w 2. połowie XIII w. przedstawił B. Włodarski, *Polska i Czechy w 2 połowie XIII i początkach XIV w.*, s. 56-64.

⁵³ R. Grodecki, *Dzieje polityczne Śląska do roku 1290*, s. 251-281; A. Barciak, *Czechy a ziemie południowej Polski w XIII oraz w początkach XIV wieku*, Katowice 1993, s. 78, 84-94, 100-102; problematykę rozwoju gospodarczego Czech i Śląska przedstawił M. Małowist, *Wschód a zachód Europy w XIII-XVI wieku*, Warszawa 1973, s. 153-158, zwł. 155, 162-168.

⁵⁴ M. Pośpiech, *Problem autentyczności manifestu Przemysła Otokara II do książąt polskich*, SH 15: 1972, s. 537-549; A. Barciak, *Ideologia polityczna monarchii Przemysła Otokara II. Studium z dziejów czeskiej polityki zagranicznej w drugiej połowie XIII w.*, Katowice 1982, s. 89-90.

⁵⁵ J. Wyrozumski, *Paweł z Przemankowa*, PSB 25: 1980, s. 391-394.

⁵⁶ R. Grodecki, *Bolesław Wstydlivy*, s. 261; B. Włodarski, *Polska i Ruś*, s. 158; J. Wyrozumski, *Dzieje Polski piastowskiej (VIII wiek -1370)*, s. 229-230.

IV. KINGA NA TLE EPOKI – ZAKOŃCZENIE

Czasy, w których żyła św. Kinga, obfitowały w burzliwe wydarzenia. Najazdy mongolskie, wojny sukcesyjne, rywalizacja pomiędzy władcami dzielnicowymi przyczyniały się do destabilizacji oraz strat demograficznych i materialnych. Jednocześnie był to okres ważnych przeobrażeń gospodarczych, związanych z rozwojem osadnictwa, powstawaniem miast, ożywieniem na międzynarodowych szlakach handlowych. Jeden z nich, łączący zachodnią Europę z nadczarnomorskimi emporiami handlowymi wiodł przez Czechy, Śląsk i Małopolskę. Tereny te należały do ważnych gospodarczo regionów, a posiadane bogactwa naturalne sprawiły, że ich rozwój przebiegał znacznie szybciej aniżeli pozostałych obszarów środkowo-wschodniej Europy. Atrakcyjność Małopolski powodowała, że straty, jakie dzielnicą poniosła na skutek najazdów mongolskich, można było w stosunkowo krótkim okresie odrobić.

Udział Węgier w polityce międzynarodowej w XIII w. nie przyniósł Arpadom spodziewanych korzyści. Wręcz przeciwnie – ujawnił słabość władzy królewskiej, która aż do końca panowania tej dynastii nie została wzmocniona. W rywalizacji z Przemysłidami zmuszeni byli Węgrzy zrezygnować z ambitnych planów zagarnięcia ziem austriackich, a pokonanie groźnego przeciwnika, jakim był Przyemysł Otokar II, nastąpiło dopiero dzięki sojuszowi z Rudolfem Habsburskim. Widoczny w 2. połowie XIII w. kryzys królestwa węgierskiego stanowił w znacznej mierze rezultat najazdu Mongołów w 1241 r.

Działania polityczne i sojusze, jakie podejmował książę Bolesław V Wstydlivy, okazały się niekorzystne dla Małopolski. Potęgowały konflikty dzielnicowe i narażały ją na najazdy odwetowe. Jednocześnie kontakty dynastyczne i udział w wydarzeniach politycznych środkowo-wschodniej Europy przyczyniły się do przełamania izolacji, jaką niosło rozbitcie dzielnicowe. Były także sposobem na obronę przed agresywną, lecz nie pozbawioną wielkiego formatu politykę Konrada I mazowieckiego. Zmiana w polityce dworu węgierskiego wobec księstwa halicko-włodzimierskiego przyczyniła się także do poprawy stosunków władców krakowskich z Romanowiczami.

LITTLE POLAND AND HUNGARIAN KINGDOM
AT THE TIME OF ST. KINGA'S LIFE

S u m m a r y

The thirteenth century is characterised by some important events for history of Central Eastern Europe – Mongol invasions, political and military rivalry between Czech and Hungarian Kingdom, and permanent fights among Polish region princes. Their consequences were casualties and material loss.

At the same time Southern Poland, Bohemia and the Upper Hungary (Slovak territory) experienced for the thirteenth century a period of rapid development of the rural settlement and of the towns. There could be observed the development of exploitation of salt, mining and metallurgy of iron, timber, wool and other goods in Little Poland of the thirteenth century.

Boleslav V (the Shy) prince of the Cracow duchy was threatened with his uncle Konrad I (prince of Mazovia), entered into the alliance with Hungarian court. Boleslav's foreign policy oscillated between the competing interests of its more powerful neighbours allying with Hungarian Kingdom, sometimes with Czech State and in the middle of the thirteenth century with Daniel prince of Galicia and Volynia.

The most important event in history of the Hungarian Kingdom was Mongolian invasion (1241). Its consequence were very heavy casualties and ravages of the country. It also caused a domestic crisis of the Árpáds' Kingdom characterised a weak monarch power and growth of importance of aristocracy.

In the middle of the thirteenth century Hungary put up a long standing political and military rivalry with Czech Kingdom for inheritance of the Babenbergs (Styria, Karantania, Kraina, Lower Austria). This conflict exerted a great influence on history of Central East Europe in the second half of the thirteenth century.